

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jaroslav Křepelka

Politické strany v Prostějově 1918 – 1938

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci „Politické strany v Prostějově 1918 – 1938“ vypracoval samostatně a použil jen literaturu a zdroje, které jsou uvedeny v seznamu literatury.

V Olomouci dne 28. 11. 2019

.....

Jaroslav Křepelka

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Jaroslav Křepelka
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	Mgr. Pavel Krákora, Ph.D.
Rok obhajoby:	2019/2020

Název práce:	Politické strany v Prostějově 1918 – 1938
Název v angličtině:	Political parties in Prostějov 1918 – 1938
Anotace práce:	Tato práce se zabývá politickým děním v Prostějově v letech 1918 – 1938. Cílem práce je popsat vývoj komunální politiky a činnost politických stran v Prostějově.
Klíčová slova:	Politické strany, Prostějov, volby, městská samospráva, městské zastupitelstvo, starosta, komunální politika
Anotace v angličtině:	This bachelor thesis deals with the political situation in Prostějov between 1918 and 1938. The aim of the thesis is to describe the development of local politics and activities of political parties in Prostějov.
Klíčová slova v angličtině:	Political parties, Prostějov, elections, urban self-government, city council, mayor, local politics
Přílohy vázané v práci:	0
Rozsah práce:	43
Jazyk práce:	Český

Rád bych poděkoval Mgr. Pavlu Krákorovi, Ph.D., za odborné vedení bakalářské práce, cenné rady a připomínky, vstřícnost a trpělivost při konzultacích a věnovaný čas.

Úvod.....	6
1 Československo po 1. světové válce	7
1.1 První dny vzniku Československé republiky	7
1.2 Území a obyvatelstvo.....	8
2 Město Prostějov v meziválečném období.....	11
2.1 Události vzniku Československé republiky v Prostějově	11
2.2 Obyvatelstvo a náboženské poměry.....	12
2.3 Hospodářský vývoj	13
3 Významné politické strany v letech 1918 – 1938	15
4 Politický vývoj v Prostějově.....	20
4.1 Městská samospráva.....	20
4.2 Školství.....	21
4.3 Politické strany v Prostějově.....	22
4.4 Prostějovská komunální politika.....	25
Závěr	39
Seznam pramenů a literatury	40
Seznam zkratek.....	43

Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si vybral problematiku politického stranictví v Prostějově v letech 1918 – 1938. Téma bakalářské práce jsem si vybral na základě mého zájmu o historii města Prostějova a jeho okolí, který mě provází od mých středoškolských let. Neméně důležitým motivem je fakt, že jsem se v Prostějově narodil a mám k tomuto městu citové vazby.

Cílem práce je přiblížit průběh vzniku a přijetí první republiky v Prostějově, zmapovat činnost politických stran, vývoj politické situace, průběh komunální politiky a významných momentů, jež ovlivnily konečné výsledky zdejších voleb. Bakalářská práce je rozdělena do čtyř stěžejních kapitol.

V první kapitole se zaměřím na samotný vznik první republiky, dále se zmíním o prvních dnech nově vytvořeného československého státu, jeho územním formování a obyvatelstvu.

V následující části obrátím pozornost na prostějovské události spojené se vznikem první republiky. Dále zhodnotím demografický vývoj, jenž v meziválečném období prodělal obrovskou řadu změn. V neposlední řadě postihnu hospodářský vývoj, zasažený světovou krizí.

Rád bych v krátkosti zmínil stav československých politických stran, které od vzniku tohoto státu začínaly psát vlastní kapitolu, nezávisle na politice rakouského státu.

V závěrečné kapitole popíšu samotný vývoj prostějovské komunální politiky jak ve dvacátých, tak ve třicátých letech. V tomto období proběhlo mnoho událostí, které měly vliv na celkové politické klima ve městě. S vývojem komunální politiky jde ruku v ruce městská samospráva, které se také budu věnovat. Také stojí za zmínku samotné politické strany, které v Prostějově měly své zastoupení.

Tato práce vychází především z písemných zdrojů, jež jsou zaměřeny na samotné město Prostějov a jeho politický vývoj, ovšem není opomenuta literatura pojednávající o dějinách Československé republiky. Za nejdůležitější literární zdroje považuji publikace autorů Miloše Trapla a Josefa Bartoše.

1 Československo po 1. světové válce

1.1 První dny vzniku Československé republiky

Dne 28. října byla publikována zpráva rakouského ministra zahraničí Gyuly Andrásyho, kterou rakouská vláda oficiálně vyjádřila svou ochotu k uzavření příměří. Veřejné publikování této nóty stálo na počátku spontánních demonstrací v Praze 28. října. S vědomím, že válka skončila a Rakousko-Uhersko bylo poraženo, vyšly masy lidí do ulic, aby dokončily skutečné rozbití monarchie.¹

Davy lidí pochodovaly od úřadu k úřadu, strhávaly výsostné symboly státu, vojákům a důstojníkům odstranily z uniforem odznaky státní moci. František Soukup a Jiří Stříbrný pronesli projevy ohlašující svobodu. Dříve, než spodina využila situace, aby začala drancovat obchody, vyslal pohotový Jiří Stříbrný za pomoci náčelníka sokola Josefa Scheinera do ulic kapely, aby vyhrávaly sokolské pochody a vytvářely tu správnou revoluční náladu. Byla provolávána sláva samostatnému československému státu.

Představiteli Národního výboru, kteří vstoupili do dějin jako „muži 28. října“, byli Alois Rašín, Antonín Švehla, Jiří Stříbrný, František Soukup a slovenský politik Vavro Šrobár. Zmínění vůdci postupovali jednotně. Nejprve se vydali na Zemské místodržitelství na Malé straně, což byl nejvyšší státní orgán v zemi, přivítal je pouze vícemístodržitel Jan Kosina. Ten vzal na vědomí, že Národní výbor přebírá odpovědnost za klid a pořádek. Národní výbor převzal správu policejního ředitelství, jehož řízení se chopil Richard Bienert. Problémy nastaly s armádou, v Praze byly rozmístěny jednotky, které neuměly česky. Hrozícímu střetu se podařilo zabránit a příslušníci vojenských jednotek začali samovolně odjíždět domů.²

Národní výbor, plnící funkci prozatímní vlády, se sešel 28. října v odpoledních hodinách a vydal provolání „Lide československý!“, v němž bylo ohlášeno, že „Stát československý vstoupil v řadu samostatných kulturních států světa“. Neméně důležitou událostí bylo projednání návrhu prvního zákona nově vytvořeného státu. Cílem tohoto opatření bylo zamezit totálnímu rozkladu státní správy. Národní výbor vydal za dobu svého čtrnáctidenního působení sedmáct dekretů, které měly platnost zákonů. Veškerá

¹OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 2012. s. 66.

²KÁRNÍK, Jiří. *České země v éře První republiky (1918 – 1938)*. Praha: Libri, 2000. s. 34 – 35.

rozhodnutí Národního výboru směřovala k normalizaci vedoucího postavení československých činitelů v novém státě.

Počátkem listopadu byly zahájeny přípravy k vytvoření první československé vlády. Bylo ustanoveno Národní shromáždění. Poslanci do něho byli navrženi dle výsledků parlamentních voleb z roku 1911. Veškeré pravomoci Národního výboru byly postoupeny Národnímu shromáždění na prvním zasedání 14. listopadu 1918.³ Na schůzi bylo za jednomyslného souhlasu všech poslanců prohlášeno sesazení habsbursko-lotrinské dynastie z českého trůnu, poté proběhlo slavnostní prohlášení nového státu republikou. Aklamací byla ustanovena první vláda Československé republiky, tzv. všenárodní koalice – uskupení slovenských a českých politických stran. Většinu křesel si rozdělili agráři, státoprávní demokraté, sociální demokraté a národní socialisté. Předsedou vlády se stal Karel Kramář, ministrem zahraničních věcí Edvard Beneš, ministrem války Milan Rastislav Štefánik, ministrem zdravotnictví Vavro Šrobár a Antonín Švehla jako ministr vnitra.⁴

Politika vlády se v prvním období – do počátku roku 1919 - zaměřila na překážky spojené s budováním nového státu. Řešila problémy úzké spolupráce českých zemí a Slovenska, potíže s německým obyvatelstvem, usilovala o připojení Zakarpatské Ukrajiny a vedla sérii jednání, která souvisela s přesným určením hranic nového státu.⁵

Získáno diplomacií, obsazeno vojensky nebo dokonce dobytou válkou, tak během 8 měsíců postupně vznikl samostatný československý stát. Československá revoluce zkonstruovala státní moc a přizpůsobila ji rakouskému dědictví, na které úspěšně navázala. Tato revoluce vzešla z největšího mocenského přelomu v historii Evropy, který odstranil Německo jako neustále se rozprostírající velmoc a Rakousko-Uhersko jako takové přestalo existovat. V létě roku 1919 už nemohlo být pochyb o tom, že dalším krokem těchto událostí byl vznik nástupnických států, mezi nimiž bylo i Československo.⁶

1.2 Území a obyvatelstvo

Československá republika vznikla z historických zemí Čechy, Morava a Slezsko, ze Slovenska a Podkarpatské Rusi. Mírovou smlouvou, která byla uzavřena 28. června 1919

³OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 2012. s. 66 – 67.

⁴BAUER, Jan. *Nesamozřejmě Československo 1918 – 1992*. Praha: Brána, 2018. s. 33.

⁵OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Společnost Edvarda Beneše. 2012, s. 68.

⁶KÁRNÍK, Jiří. *České země v éře První republiky (1918 – 1938)*. Praha: Libri, 2000. s. 34. s. 74.

s Německem, proběhlo připojení Hlučínska. Stejný průběh mělo připojení Vitorazska a Valticka, mírová smlouva s Rakouskem byla podepsána 10. září 1919. Slovensko bylo definitivně přiřčeno Československu až 4. června 1920 podepsáním mírové dohody s Maďarskem. U Podkarpatské Rusi došlo k podepsání smlouvy už 10. října 1919. Spor s Polskem o oblast Těšínska byl ukončen 28. července 1920 rozdělením území na 2 části, jedna část připadla Československu a druhá část Polsku.

Občany Československa byli ti, kteří měli domovské právo v některé z obcí na území republiky. Domovské právo bylo možné získat ihned po narození podle otce, po provdání ženy podle manžela a od 21 let věku. Každý občan musel mít domovskou obec, ale nebylo povinností v ní bydlet.⁷

Základním a nejúplnějším pramenem je sčítání lidu. V Rakousko-Uhersku se sčítání lidu provádělo pravidelně jednou za deset let. Vlivem válečných a poválečných událostí došlo k mírnému posunu. Poslední rakouské sčítání lidu bylo provedeno v roce 1910, první československé sčítání se uskutečnilo v roce 1921, další proběhlo v roce 1930.

Při sčítání obyvatelstva v roce 1921 bylo zjištěno, že v Československu celkem žilo 13 612 424 obyvatel, z toho 13 373 463 československých státních příslušníků a 298 961 cizinců. Při sčítání lidu v roce 1930 byla výsledná čísla o něco vyšší, počet obyvatel činil 14 729 536, z toho 14 479 565 československých státních příslušníků a 249 971 cizinců. Do roku 1930 se počet obyvatel navýšil o 1 117 112 obyvatel. Dle statistických odhadů se měl počet obyvatel do roku 1937 zvýšit až na 15 250 000.

Počet emigrantů jednoznačně převyšoval počet imigrantů. Ve dvacátých letech se počet emigrantů z Československa pohyboval v rozmezí 19 000 – 39 000 obyvatel ročně. Abnormální byl rok 1924, to Československo opustilo na 54 000 obyvatel. Ve třicátých letech se počet emigrantů pohyboval mezi 5000 – 15 000. Celkem se mezi lety 1918 – 1938 vystěhovalo asi 279 000 obyvatel. Nejvíce emigrantů z Československa zamířilo do Francie a Belgie, v zámoří do USA a Kanady.

Na území Československa bylo v roce 1930 napočítáno 2 215 777 obydlých domů, v nich 3 667 178 domácností. Pro srovnání s rokem 1921 je to o 344 479 obydlých domů a 547 537 domácností více. Zajímavostí je, že směrem na východ se snižoval poměr

⁷BARTOŠ, Josef a Miloš TRAPL. *Československo 1918 – 1938*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. s. 7 – 9.

domácností na 1 obydlý dům: v Čechách 1,87, na Moravě a ve Slezsku 1,62, na Slovensku 1,36 a na Podkarpatské Rusi 1,23 domácnosti.⁸

⁸BARTOŠ, Josef a Miloš TRAPL. *Československo 1918 – 1938*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. s. 9 – 11.

2 Město Prostějov v meziválečném období

2.1 Události vzniku Československé republiky v Prostějově

Vznik Československa byl u obyvatel Prostějova přijat s radostí. Již 29. října, den po událostech v Praze, zde proběhly velké oslavy československé samostatnosti.⁹ Při těchto slavnostech nebylo zapomenuto na oběti krvavého masakru, ke kterému ve městě došlo v dubnu roku 1917, kdy při demonstracích na dnešním náměstí Padlých hrdinů zůstalo 23 mrtvých a 80 zraněných osob. Občané odstraňovali z veřejných budov výsostné znaky rakousko-uherského mocnářství. V odpoledních hodinách se na hlavním náměstí uskutečnila velká manifestace, které se účastnilo na 30 000 lidí z celého okolí. Projev přednesl starosta města dr. Ondřej Příkryl, promluvil také Rudolf Bechyně. Celá událost byla zakončena průvodem po městě za doprovodu hudby.

Okresní hospodářská rada, ustanovena 22. září 1918, byla dle pokynů z Prahy přejmenována na Okresní národní výbor. Tento orgán se ujal správy města a celého okresu. Jeho hlavním cílem bylo udržení pořádku a zajištění chodu nového státního aparátu. Okresní národní výbor sídlil nejprve na radnici, později v budově dnešní SŠDAM – Střední školy designu a módy na Vápenici. Okresní národní výbor plnil své povinnosti až do 12. prosince 1918, kdy byly zrušeny národní výbory napříč celým Československem. Úkoly národního výboru převzalo městské zastupitelstvo v čele se starostou dr. Ondřejem Příkrylem. Město Prostějov zůstalo i za první republiky centrem správního okresu. Okresní hejtmanství bylo přejmenováno na Okresní správu politickou, v čele okresní správy stál přednosta. Město i okres byly součástí Olomoucké župy. Župní zřízení nebylo nakonec realizováno. Roku 1928 byl přijat zákon o zemském zřízení a byla vytvořena země Moravskoslezská. Ve stejném roce došlo k přejmenování Okresní politické správy na Okresní úřad, v čele úřadu stál přednosta.¹⁰

⁹TRAPL, Miloš. *Prostějov za první Československé republiky*. In: KOKOJANOVÁ, Michaela. *Prostějov a jeho místo v dějinách Moravy*. Prostějov: Muzeum Prostějovska, 1994. s. 87.

¹⁰BARTOŠ, Josef, KOLÁŘ, Václav, MALIVA, Josef, MAREK, Pavel, PETERKA, Miroslav, SKOUPÁ, Dana, TRAPL, Miloš, VÁLKA, Miroslav a Pavel ZATLOUKAL. *Prostějov: dějiny města*. Prostějov: Město Prostějov, 1999. s. 70.

2.2 Obyvatelstvo a náboženské poměry

Docházelo k řadě změn, první změnou bylo sloučení samostatné židovské obce se zbytkem města. Další významnou změnou byla postupná změna národnostního složení obyvatelstva. Za Rakouska-Uherska byla při sčítání lidu zjišťována tzv. obcovací řeč, zato za první republiky se zjišťovala národnost. Za této skutečnosti se většina Židů začala hlásit k židovské národnosti, někteří k české a jen malá část k německé národnosti. V roce 1910 žilo v Prostějově 31 462 obyvatel, z toho 28 701 českých a 2 347 německých. V roce 1921 z 31 092 obyvatel bylo 28 821 českých, 1 181 německých a 562 židovských. V roce 1930 žilo v Prostějově 33 481 obyvatel, z toho 31 150 českých, 909 německých a 740 židovských. K české národnosti se v roce 1930 přihlásila i ta část obyvatelstva, která se za Rakouska-Uherska hlásila k německé obcovací řeči. Nakonec v roce 1930 žilo v Prostějově 93 % Čechoslováků a 2,7 % německy mluvícího obyvatelstva.¹¹

Změny nastaly i v náboženské struktuře obyvatelstva. Mohla za to silná protikatolická vlna, která v českých zemích proběhla v roce 1918. Důsledkem této vlny bylo, že jedna pětina obyvatel vystoupila z římskokatolické církve. Většina obyvatel přešla do nové církve československé, zbylá část zůstala bez vyznání.¹² Prostějovská Československá církev se snažila získat do své správy některý z katolických kostelů ve městě. Po neúspěchu v získání některého z kostelů byly bohoslužby slouženy v aule místního gymnázia. V roce 1930 se v Prostějově k Československé církvi hlásilo 3 021 lidí. Počet osob, které se při sčítání lidu přihlásily k evangelické církvi, činil 655 obyvatel města. Prostějovská židovská obec patřila k největšímu uskupení Židů na Moravě. K židovskému vyznání se v roce 1930 přihlásilo 1 442 lidí, což bylo více obyvatel, než se přihlásilo při sčítání v roce 1930 k židovské národnosti. Ostatní církve měly už poněkud slabší zastoupení. K pravoslavné víře se hlásilo 108 obyvatel, k řeckokatolické 64. Poměrně velké zastoupení měli ti bez vyznání, a to 2 683 obyvatel města. Nejvyšší počet obyvatel se však i nadále hlásil k římskokatolické církvi, a to 23 736 věřících. Po vzniku Československa byla v Prostějově pouze jediná fara při kostele Povýšení svatého Kříže. Spravoval ji až do své smrti v roce 1923 P. Karel

¹¹TRAPL, Miloš. *Prostějov za první Československé republiky*. In: KOKOJANOVÁ, Michaela. *Prostějov a jeho místo v dějinách Moravy*. Prostějov: Muzeum Prostějovska, 1994. s. 87.

¹²Tamtéž, s. 87.

Dostál-Lutinov, básník a politik tamější lidové strany. Teprve v roce 1938 byla zřízena druhá prostějovská farnost při kostele svatých Petra a Pavla.¹³

Za první republiky došlo v Prostějově k velkým změnám v oblasti školství. Po vzniku republiky byla zrušena židovská škola, tři německé obecné školy a jedna měšťanská byly sloučeny v jednu. V roce 1920 byla zrušena německá reálka, to bylo zdůvodněno poklesem počtu německého obyvatelstva. Naopak byl navýšen počet českých škol, kterých bylo deset obecných a 6 měšťanských. Kromě české reálky a českého gymnázia bylo v roce 1919 otevřeno i české dívčí reálné gymnázium. Z odborných škol se v Prostějově nacházela tkalcovská a krejčovská, obchodní škola pro dívky při obchodní akademii v roce 1924 zanikla. Odborná škola pro ženská povolání přešla v roce 1925 do soukromého vlastnictví. Rozšířil se počet živnostenských škol pokračovacích. Ve druhé polovině třicátých let jich bylo již deset.¹⁴

2.3 Hospodářský vývoj

V prostějovské meziválečné ekonomice mělo významnou roli oděvnictví, to postupně přecházelo od sestavování oděvů k tovární velkovýrobě. V roce 1919 založilo sedm prostějovských továrníků první českou akciovou společnost pod jménem Čechokonfekce. O rok později byl založen syndikát Czechoslovak Clothing Industry, ten vyvážel své výrobky na Balkán a do Ruska. Přejít na velkovýrobu urychlila hospodářská krize v třicátých letech. V době hospodářské krize přešla část středních vrstev od pořizování oděvů na míru k nákupu konfekce. Mnoho podniků zaniklo, do popředí se dostaly podniky Jana Nehery, Arnošta Rolného a Gustava Sborowitze. Továrna Jana Nehery zaměstnávala v roce 1923 přes 1 500 dělníků. Významnou pozici si vybudovalo dělnické družstvo Prvoděv. Významně však poklesl význam textilního průmyslu. Větší význam si uchovala přádelna Josefa Špačka, ta se zaměřovala na výrobu vlněného zboží. Ve výrobě vlněného zboží vynikal závod Salomona Hirsche.

¹³TRAPL, Miloš. *Prostějov za první Československé republiky*. In: KOKOJANOVÁ, Michaela. *Prostějov a jeho místo v dějinách Moravy*. Prostějov: Muzeum Prostějovska, 1994. s. 87 – 88.; BARTOŠ, Josef, KOLÁŘ, Václav, MALIVA, Josef, MAREK, Pavel, PETERKA, Miroslav, SKOUPÁ, Dana, TRAPL, Miloš, VÁLKA, Miroslav a Pavel ZATLOUKAL. *Prostějov: dějiny města*. Prostějov: Město Prostějov, 1999. s. 71 – 72.

¹⁴TRAPL, Miloš. *Prostějov za první Československé republiky*. In: KOKOJANOVÁ, Michaela. *Prostějov a jeho místo v dějinách Moravy*. Prostějov: Muzeum Prostějovska, 1994. s. 92.

Významným kovodělným závodem v Prostějově se stala společnost Wikov, jež vznikla sloučením významných firem podnikatelů Františka Wichterleho a bratrů Františka a Jana Kovářikových. Firma Wikov se postupně vypracovala v největšího výrobce hospodářských strojů v Československu. Kromě traktorů a hospodářských strojů vyráběla společnost Wikov ve třicátých letech osobní automobily, úspěch slavil dvousedadlový SupersportWikov. Důležitým kovodělným podnikem byla společnost Vulkania, specializovala se na výrobu uměleckých kovových předmětů. Mezi další významné kovodělné podniky patřila továrna Doležal a Těhník. Jejich výroba byla zaměřena na výrobu mříží, mostních konstrukcí, železných oken a jiných kovových předmětů. Neméně důležitým podnikem byla továrna bratří Wilhelmů, vyráběli především drátěná pletiva a ohrady pro tenisové kurty.

Významným odvětvím v Prostějově bylo potravinářství. V období první republiky se udržel a prosperoval pouze Akciový rolnický pivovar, vyráběl 10°, 12° a 16° pivo značky Černozdroj. V provozu byla také Rolnická sladovna a pivovar R. Dvořáka a A. Binka, bratři Winterové provozovali pouze sladovnu. Největší výrobce lihovin byl lihovar Haná, který vyráběl tradiční prostějovskou režnou v domě U Zeleného stromu.

V meziválečném období vzrostl počet stavebních podniků. Většina zaměstnanců pracovala sezónně. K největším závodům patřily firmy R. Konečný, J. Nedělník, V. Souček a V. Venclík.

V Prostějově se za první republiky nacházelo značné množství tiskáren, v roce 1930 se jejich počet pohyboval okolo deseti. Za zmínku stojí závod V. Horáka. Tento podnik tiskl téměř všechny prostějovské noviny.¹⁵

¹⁵TRAPL, Miloš. *Prostějov za první Československé republiky*. In: KOKOJANOVÁ, Michaela. *Prostějov a jeho místo v dějinách Moravy*. Prostějov: Muzeum Prostějovska, 1994. s. 88 – 89.

3 Významné politické strany v letech 1918 – 1938

Stejně jako v ostatních oblastech také ve stranickém systému nového československého státu je možné najít jistou kontinuitu s obdobím habsburské monarchie. České politické stranictví se formovalo už na přelomu 19. a 20. století a bylo určováno pěti hlavními politickými tábory – táborem národně liberálním, katolickým, sociálně demokratickým, agrárním a národně sociálním.¹⁶ Výrazným aspektem, který však odlišuje československý stranický systém za první republiky, je existence politických stran reprezentujících jednotlivé národnostní menšiny žijící v rámci Československa. Kromě českých, respektive československých politických stran se tak v politickém spektru objevují také politické strany německé, slovenské, maďarské, polské, rusínské a židovské.¹⁷ V následující kapitole budou představeny významné politické strany působící v době první republiky, kdy hlavní pozornost bude věnována stranám českým, československým, ale opomenuty nebudou ani některé strany menšinové, které měly svůj vliv na politický vývoj sledovaného období.

Identifikace politických stran působících v letech 1918 – 1938 na území Československa jako významných se odehrávala ve dvou směrech. Jednak budou v této kapitole představeny politické strany, které pravidelně uspěly ve volbách a podílely se tedy na vládě, jednak budou představeny také ty strany, jejichž význam se sice nedá počítat podle úspěchu ve volbách, ale nějakým zásadním způsobem ovlivňovaly politické dění v Československu. Mezi strany, které tradičně patřily mezi strany působící po volbách ve vládě, patří strany celostátního rozsahu – Československá sociálně demokratická strana dělnická (ČSDSD), Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (agrární strana), Československá strana národně socialistická (ČSNS), Československá strana lidová (ČSL), Československá strana národně demokratická (ČSND) a posléze Komunistická strana Československa (KSČ).¹⁸ Na Slovensku působily jak výše uvedené strany

¹⁶MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany 1. díl 1861 – 1938: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861 – 2004*. Praha: Doplněk, 2005. s. 34 – 44.

¹⁷FIALA, Petr, FORAL, Jiří, KONEČNÝ, Karel, MAREK, Pavel, PEHR, Michal a Miloš TRAPL. *Český politický katolicismus v letech 1848 – 2005*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. s. 33.

¹⁸ Vzhledem k rozsahu kapitoly a jejímu cíli nebudou v práci reflektovány změny názvů, kterými jednotlivé strany v průběhu první republiky prošly. Naopak, strany budou uváděny pod svými obecně rozšířenými označeními tak, aby byla zachována kontinuita výkladu zaměřeného na celé období let 1918 – 1938.

s celostátní působností, tak výhradně slovenské strany, z nichž největšího významu během první republiky nabyla Hlinkova slovenská ľudová strana (HSĽS). Velký význam v politickém systému první republiky pak měly německé strany, které reprezentovaly velice početnou německou menšinu a jejichž účast či neúčast na vládě byla pro politický vývoj nesmírně důležitá.

Tradice sociálně demokratické strany sahá už do 19. století a po vzniku samostatného Československa se vytvořila strana s celostátní působností, která se jako člen koalice účastnila většiny prvorepublikových vlád. Program strany vycházel z pozic parlamentní demokracie a demokratického socialismu, v reálu pak tato strana obhajovala zájmy dělnictva a prosazovala moderní systém sociální péče. Strana se nedělila na českou a slovenskou část, což bylo jen důsledkem její podpory československé státní myšlenky. Fakt, že sociální demokracie byla na počátku Československa nejsilnějším uskupením, byl zvrácen už roku 1920, kdy došlo k odštěpení levicové části sociální demokracie, a z tohoto křídla byla v říjnu roku 1921 založena komunistická strana. Ta na rozdíl od sociální demokracie vystupovala proti státu a věřila a doufala v revoluci proletariátu. Komunistická strana patřila už od voleb 1925 k volebně silným politickým uskupením, ale její skutečný politický vliv těmto výsledkům nedopovídal.¹⁹

Agrární strana patřila v průběhu celého trvání první republiky k nejsilnějším stranám a to jak z pohledu volební síly, tak z pohledu politického vlivu. Agrární strana také vznikla již za Rakouska-Uherska a po vzniku Československa navázala na tuto tradici a tradici činnosti zemědělských spolků. Prakticky po celou dobu trvání první republiky působila agrární strana společně se socialisty v tzv. rudozelené koalici s jedinou výjimkou v období 1926 – 1929. I když svůj politický program cílila agrární strana na rolníky a venkov, snažila se svou středovou politikou oslovit i další vrstvy obyvatelstva (např. úředníky). Její prioritou však vždy bylo pracovat pro voliče jakýmkoli způsobem spjatými se zemědělstvím. Agrární strana působila také na Slovensku, kde se jí shodně jako

¹⁹MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany 1. díl 1861 – 1938: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861 – 2004*. Praha: Doplněk, 2005. s. 683., 704 – 705. a 711.; CABADA, Ladislav a David ŠANC. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. s. 27 a 39; KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. Praha: Professional Publishing, 2006. s. 219 – 220.

v Čechách podařilo oslovit silnou masu voličů. Byla tak za první republiky velice významnou politickou stranou.²⁰

Další významnou meziválečnou československou stranou byla strana národně socialistická, která se na vládě také podílela kontinuálně v rozmezí celého období 1918 – 1938 s výjimkou let 1926 – 1929. Národní socialisté měli svůj program postavený na socialistických myšlenkách, přičemž jejich základní charakteristikou bylo zjevné vyčlenění vůči ostatním politickým subjektům. Na rozdíl od agrární strany se prezentovala jako nestavovská strana, na rozdíl od sociální demokracie prosazovala národní, ne internacionální socialismus apod. Ve straně se však výrazně projevoval nacionalismus, který byl s postupem let, s negativními důsledky hospodářské krize a s celkovou narůstající agresí ve společnosti stále patrnější.²¹ Silné nacionalistické prvky byly patrné také v další významné politické straně první republiky, v národní demokracii. Tato strana měla na počátku Československa silnou pozici jako státoprávně demokratická strana, ale s postupem let stále ztrácela voliče. Kromě nacionalistického charakteru strany byla významná také její přímá kritika Beneše jako ministra zahraničí a orientace československé zahraniční politiky výhradně na západ namísto Ruska.²²

Zvláštní pozici v československém stranickém systému měla lidová strana, která se opírala o program křesťanského socialismu. I když po vzniku Československa došlo ze strany společnosti k výraznému odklonu od církve, lidová strana postupem doby dokázala svou státoprávní pozici a stala se jednou z nejvýznamnějších prvorepublikových stran. Stranou s katolicky orientovaným programem byla také slovenská Hlinkova slovenská ľudová strana, která s českými lidovci po říjnu 1918 velice úzce spolupracovala. Od voleb roku 1925 se jednalo o nejvlivnější masovou politickou stranu na Slovensku a to také proto, že strana výrazně prosazovala slovenskou autonomii. To se také projevilo na ukončení spolupráce s českými lidovci už na počátku dvacátých let 20. století. Hlinkova ľudová

²⁰MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany 1. díl 1861 – 1938: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861 – 2004*. Praha: Doplněk, 2005. s. 415 – 424.; KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. Praha: Professional Publishing, 2006. s. 222.

²¹KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. Praha: Professional Publishing, 2006. s. 219 – 220; MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany 1. díl 1861 – 1938: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861 – 2004*. Praha: Doplněk, 2005. s. 765.

²²CABADA, Ladislav a David ŠANC. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. s. 69 – 71.

strana měla zásadní podporu slovenských voličů po celou dobu trvání první republiky, což bylo důsledkem právě toho, že se její představitelé zasazovali o řešení slovenské otázky v rámci Československa.²³

Významným politickým činitelem za první republiky byly německé strany. Po vzniku Československa se součástí státu staly oblasti s velkým podílem německého obyvatelstva, které však od počátku nebylo připojeno k novému československému státu nakloněno. Zpočátku je tak možné mluvit o vysloveně negativním postoji sudetoněmeckého obyvatelstva k Československu, které se také projevovalo v chování a jednání politické reprezentace. Postupně se však tyto nálady měnily a od poloviny dvacátých let 20. století se v rámci sudetoněmecké politické reprezentace konsolidovaly dva protichůdné směry – tzv. pozitivistický a negativistický. Negativistické strany přímo odmítaly jakékoli formy spolupráce s československými vládami, aktivistické strany se politického dění v Československu aktivně účastnily. Negativistický směr reprezentovaly Německá nacionálněsocialistická strana dělnická (DNSAP) a Německá nacionální strana (DNP), aktivistický směr pak Německá sociálnědemokratická strana dělnická (DSAP), Křesťanskosociální strana lidová (CSV) a Svaz německých zemědělců (BdL).²⁴

Pro významné politické strany první republiky bylo charakteristické, že v jejich čele a na dalších čelných postech stály osobnosti aktivně činné v mnoha oblastech společenského života. V sociální demokracii byl dlouholetým vůdcem Vlastimil Tusar a již před vznikem Československa se v rámci sociálně demokratického hnutí angažoval Bohumír Šmeral. Ten jako představitel marxistického křídla ve straně založil komunistickou stranu. Předsedou agrární strany byl až do své smrti roku 1933 Antonín Švehla, kterého následně nahradil Rudolf Beran. Vzhledem k síle této strany byl Antonín Švehla celkem třikrát předsedou vlády. Národní socialisté byli v době první republiky spojeni se jménem svého předsedy Václava Klofáče, který stranu vedl až do roku 1938. Prvním předsedou vlády nově založeného Československa se stal předseda národních demokratů Karel Kramář, který stranu vedl až do své smrti roku 1937. Lidovou stranu vedl

²³MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany I. díl 1861 – 1938: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861 – 2004*. Praha: Doplněk, 2005. s. 849.; CABADA, Ladislav a David ŠANC. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. s. 69 – 71.

²⁴ZIMMERMANN, Volker. *Sudetští Němci v nacistickém státě. Politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938 – 1945)*. Praha: Argo, Prostor, 2001. s. 36.

Msgr. Jan Šrámek, který se aktivně účastnil také odboje za druhé světové války. Představitelé sociální demokracie, národních demokratů, lidovců, agrárníků a národních socialistů tvořili tzv. pětku, mimoparlamentní a mimovládní uskupení, které však mělo na politický život Československa nebývalý vliv.

4 Politický vývoj v Prostějově

4.1 Městská samospráva

Činnost městské samosprávy v meziválečném období vycházela především z novely zákona o obecním zřízení z roku 1919 a nového volebního řádu z roku 1920. Nový volební řád zavedl všeobecné rovné přímé a tajné volební právo pro muže i ženy. Aktivní volební právo měl každý občan, který dosáhl 21 let věku, pasivní volební právo bylo od 26 let věku. Volební období místních zastupitelů bylo nejprve tříleté, později čtyřleté. Až zákon č. 122/1933 Sb. prodloužil volební období zastupitelů na šest let. Na základě zákona č. 76/1919 Sb. došlo k přejmenování samosprávných orgánů – obecní výbor byl přejmenován na obecní zastupitelstvo, obecní představenstvo na obecní/městskou radu.

Městské zastupitelstvo v Prostějově mělo od roku 1919 počet členů stanoven na 42. Tento počet nebyl za celé období první republiky nijak upravován. Městské zastupitelstvo se scházelo alespoň jedenkrát za dva měsíce. Schůze zastupitelstva svolával starosta, který také připravoval jednací program zastupitelstva. Veškerá jednání městského zastupitelstva byla veřejná. Pokud to bylo nutné, případně pokud to bylo vyžadováno zákonem, byly různé návrhy předjednány v městské radě, finanční komisi nebo příslušném odboru. Městské zastupitelstvo pracovalo jako usnášející a dohlížecí orgán, zastupovalo město ve výkonu jeho práv a povinností. Volilo ze svého středu městskou radu, starostu a jeho náměstky.

Od roku 1933 muselo volbu starosty potvrdit ministerstvo vnitra. Počet všech členů městské rady tvořil jednu třetinu městského zastupitelstva, tzn. 14 členů městské rady. Městská rada byla výkonným orgánem. Její schůze byly neveřejné, probíhaly obvykle jedenkrát týdně. Rozhodovala o věcech, které nespádaly pod pravomoc starosty a městskému zastupitelstvu. Navrhovala rozpočty, projednávala výroční účty a finanční opatření. Městská rada měla povinnost informovat o veškerých záležitostech městské zastupitelstvo.

Městské zastupitelstvo mělo povinnost zřizovat komise, ty se nazývaly odbory nebo dozorčí rady. Ty fungovaly jako pomoc dozorčí orgány. Počet a složení komise bylo plně v kompetenci městského zastupitelstva. Členem komise se mohl stát i nečlen zastupitelstva, musel však splňovat podmínky volitelnosti. Schůze komisí byly neveřejné a jejich návrhy nebyly zavazující, městskému zastupitelstvu sloužily jako návrhy.

V Prostějově ve dvacátých a třicátých letech fungovaly odbory právní, stavební a regulační, personální, policejní, zdravotní, dále dozorčí rada plynárny, vodárny, elektrárny. Veškeré finanční hospodaření města měla na starost finanční komise. Finanční komise byla nejprve čtyřčlenná. Na pokyn okresního úřadu byla dne 5. září 1919 komise rozšířena na 21 členů. Z celkového počtu členů zvolilo 11 členů městské zastupitelstvo a 10 členů jmenoval okresní úřad. Dalším pomocným orgánem městské samosprávy byla kuratoria. Ta sloužila k dohledu nad humanitními a vzdělávacími institucemi. Složení, působnost a jednání kuratorií upravovaly zvláštní jednací řády spravované městským zastupitelstvem.

Mimořádnými orgány, které však nejmenovalo zastupitelstvo města, bylo zřízení správní komise a vládního komisaře. Ty jmenoval zemský úřad v případě, že bylo rozpuštěno městské zastupitelstvo. Obě tyto instituce v době trvání první republiky v Prostějově působily.²⁵

4.2 Školství

V období první republiky proběhl v Prostějově velký rozvoj českého školství, naopak školství německé se nacházelo v úpadku. Velkou měrou se na zániku německého školství podílela změna národnostní skladby obyvatelstva v Prostějově. Dalším důvodem bylo, že se městské zastupitelstvo začalo problematice českého školství věnovat krátce po vzniku republiky. V únoru 1919 podalo městské zastupitelstvo žádost u ministra školství G. Habrmana. Spis obsahoval několik požadavků, které se vztahovaly k problematice školství v Prostějově. Žádalo se v něm o zrušení německé reálky, sloučení německých obecných škol, požadovalo se zřízení vyšší dívčí školy, průmyslových a dalších odborných škol. Žádosti bylo vyhověno a již v roce 1919 došlo k prvním změnám. 18. září 1919 proběhlo sloučení tří německých obecných škol a jedné měšťanské školy v jednu Občanskou a obecnou školu. V roce 1920 zanikla německá reálka a od roku 1927 nebyla ve městě žádná německá škola. Nějakou dobu fungovala německá mateřská škola, ta vydržela do roku 1933, kdy zanikla.

Se Státní odbornou školou tkalcovskou se sloučila Státní mistrovská škola krejčovská, založena v roce 1919. V roce 1921 s nimi splýnula všechna oddělení živnostenských škol pokračovacích pro krejčí a švadleny. V roce 1932 byla zřízena škola

²⁵AUGUSTIN, Josef. *Sto let prostějovské radnice*. Prostějov: Statutární město Prostějov, 2014. s. 235 – 237.

dámského krejčovství. Živnostenské školy pokračovací se dočkaly až v roce 1936, kdy byla slavnostně otevřena nová školní budova.

Česká reálka se stala největší chlapeckou školou v republice. Ve školním roce 1920/1921 bylo přihlášeno 790 žáků, v roce 1923 bylo žáků dokonce 830. V následujících letech počet žáků klesal. V roce 1929 studovalo na reálce pouze 351 žáků.

Novou vzdělávací institucí bylo v roce 1919 otevřené dívčí reálné gymnázium. Tato škola byla umístěna do prostor zrušené německé reálky. Tento ústav patřil k prvním svého druhu v poválečném Československu.

Budova Obchodní akademie prošla v roce 1920 rekonstrukcí, bylo přistavěno třetí patro. Počátkem třicátých let školu navštěvovalo 488 žáků.

V roce 1935 byla otevřena nová školní budova Zemské odborné školy hospodářské. Škola přijala jméno zemřelého předáka agrární strany a československého politika Antonína Švehly. Škola poskytovala bezplatné zemědělské poradenství drobným rolníkům. Během roku 1935 byla při škole zřízena ještě jednoletá hospodyňská škola s internátním ubytováním.

Novou školní budovou se v roce 1931 mohla pochlubit Veřejná odborná škola pro ženská povolání. Budova byla postavena na Vápenici.

V Prostějově se nacházela hudební a pěvecká škola. Škola byla pojmenována podle skladatele Leoše Janáčka, který zemřel v roce 1928. V roce 1932 školu navštěvovalo na 479 žáků.²⁶

4.3 Politické strany v Prostějově

Ve dvacátých letech si postavení nejsilnější strany ve městě udržovala Československá sociálně demokratická strana. Tuto stranu volili především dělníci lehkého průmyslu, ale i kvalifikovaní dělníci, strana se opírala o přízeň středních vrstev i inteligence. Střediskem prostějovské organizace byl Dělnický dům, kde byly pořádány různé stranické akce. Orgánem strany byl „Hlas lidu“, který vycházel třikrát týdně. Po odchodu Rudolfa Bechyněho do ústředí strany a významných státních funkcí v Praze se

²⁶BARTOŠ, Josef, KOLÁŘ, Václav, MALIVA, Josef, MAREK, Pavel, PETERKA, Miroslav, SKOUPÁ, Dana, TRAPL, Miloš, VÁLKA, Miroslav a Pavel ZATLOUKAL. *Prostějov: dějiny města*. Prostějov: Město Prostějov, 1999. s. 94 – 95.

vůdčími osobnostmi a nejvýznamnějšími činiteli strany stali starosta Stanislav Manhard, profesor obchodní akademie Vilém Otáhal, redaktor Hlasu lidu Jaroslav Kučera a odborový předák František Geršl. Rudolf Bechyně a další přední představitelé strany do Prostějova často jezdili a podporovali místní stranickou organizaci.

Druhou nejsilnější politickou stranou v Prostějově ve dvacátých letech byla Československá národní demokracie. Po mírném poklesu voličů v polovině dvacátých let nastal ve městě opět růst popularity této strany, zatímco ve zbytku republiky měl její vliv sestupnou tendenci. Strana měla oporu v řadě osob. Především továrnici Ing. František Kovářík s Janem Neherou byli aktivní představitelé národní demokracie. Dalším významným členem národní demokracie byl bývalý starosta města dr. Ondřej Příkryl, zvolený v roce 1920 senátorem Národního shromáždění. Novým významným členem se stal profesor prostějovské reálky Jan Sedláček, vynikající řečník a organizátor. K významnějším činitelům strany patřili Václav Kupka, Rudolf Valoušek a dr. Karel Tomiga. Názory a postoje strany byly vydávány orgánem „Hlasy z Hané“.²⁷

V pořadí třetí nejsilnější stranou byla Národně socialistická strana. Ve dvacátých letech zaznamenávala postupný růst popularity. Strana se opírala o přízeň městské střední vrstvy, části živnostníků a obchodníků. Její odborová organizace Československá obec dělnická patřila k nejsilnějším odborovým organizacím. V Prostějově sídlil župní sekretariát této organizace. K hlavním představitelům národních socialistů patřil obchodník Josef Ševčík, učitel Alois Bábek, odborový tajemník Alois Pokorný či knihtiskař Petr Solfronk. Jména zástupců národních socialistů neměla takový zvuk jako představitelé předchozích stran. Strana získávala podporu od občanů města pomocí demokratické a národně zaměřené propagandy. Program strany byl voliči chápán jako střední cesta mezi levicí a pravicí. Listem národně socialistické strany v Prostějově byl Pokrok, od roku 1936 vydávaný jako Nový pokrok. Strana výrazně posílila v roce 1930 po sloučení s Národní stranou práce.²⁸

²⁷BARTOŠ, Josef, KOLÁŘ, Václav, MALIVA, Josef, MAREK, Pavel, PETERKA, Miroslav, SKOUPÁ, Dana, TRAPL, Miloš, VÁLKA, Miroslav a Pavel ZATLOUKAL. *Prostějov: dějiny města*. Prostějov: Město Prostějov, 1999. s. 85.; TRAPL, Miloš. *Prostějov za první Československé republiky*. In: KOKOJANOVÁ, Michaela. *Prostějov a jeho místo v dějinách Moravy*. Prostějov: Muzeum Prostějovska, 1994. s. 90 – 91.

²⁸Tamtéž, s. 86.

Československá strana lidová měla ve svém čele prostějovského básníka a faráře Karla Dostála-Lutinova. Po jeho smrti v roce 1923 neměla strana žádného významného předáka, přesto si udržovala pomyslné čtvrté místo na prostějovské politické scéně.²⁹ Vůdčí postavení v lidové straně později získal nový farář P. Ignác Dragoun a právník dr. Evžen Láznička. Lidová strana vydávala list Hanácké listy, po smrti faráře Karla Dostála-Lutinova se redakce přesunula do Přerova. Sídlo lidové strany se nacházelo na Vápenici v Lidovém domě. Největších politických úspěchů lidová strana dosáhla v polovině dvacátých let, poté jejich vliv mírně klesal.³⁰

Komunistická strana Československa prošla ve dvacátých letech řadou krizí. Vnitrostranické problémy se nevyhnuly ani prostějovské organizaci.³¹ V období 1922 – 1923 byla místní stranická pobočka základnou ultralevicové opozice, což vedlo k přesunutí stranického vedení pro střední Moravu z Prostějova do Přerova. Do Přerova přesídlila v roce 1924 redakce Stráže lidu, což byl věstník komunistické strany. K významným představitelům patřil Antonín Bukač a Julius Volek – Choráz, oba však Prostějov opustili. Antonín Bukač odešel do Přerova a Julius Volek-Choráz přesídlil do Brna. Nová jména jako Antonín Mazouch či Josef Orálek je nemohly dostatečně nahradit. Stranické rozpory, odchody významných funkcionářů ze strany provázely prostějovskou komunistickou organizaci po dlouhé roky. To se projevilo ve slabších volebních výsledcích v dalších letech. Strana měla oporu v nekvalifikovaném dělnictvu, které se sdružovalo v tzv. Rudých odborech a v tělovýchovné organizaci Federace proletářských tělovýchovy.³²

Živnostensko-obchodnická strana měla na prostějovské politické scéně vliv, protože z prostějovských poměrů pocházel její někdejší zakladatel, poslanec a ministr několika československých vlád Rudolf Mlčoch. Strana patřila k významnějším politickým

²⁹TRAPL, Miloš. *Tři pády prostějovských starostů*. In: ČERMÁK, Miloslav. *Střední Morava: kulturně historická revue*. 4/1997. Olomouc: Memoria, 1997. s. 64.

³⁰BARTOŠ, Josef, KOLÁŘ, Václav, MALIVA, Josef, MAREK, Pavel, PETERKA, Miroslav, SKOUPÁ, Dana, TRAPL, Miloš, VÁLKA, Miroslav a Pavel ZATLOUKAL. *Prostějov: dějiny města*. Prostějov: Město Prostějov, 1999. s. 86.

³¹TRAPL, Miloš. *Prostějov za první Československé republiky*. In: KOKOJANOVÁ, Michaela. *Prostějov a jeho místo v dějinách Moravy*. Prostějov: Muzeum Prostějovska, 1994. s. 91.

³²BARTOŠ, Josef, KOLÁŘ, Václav, MALIVA, Josef, MAREK, Pavel, PETERKA, Miroslav, SKOUPÁ, Dana, TRAPL, Miloš, VÁLKA, Miroslav a Pavel ZATLOUKAL. *Prostějov: dějiny města*. Prostějov: Město Prostějov, 1999. s. 86.

uskupením ve městě. Vliv strany v Prostějově postupně narůstal. K významnějším činitelům strany patřil Bohumil Kaštyl a Alois Navrátil.

Koncem roku 1922 tu vznikla politická organizace Národní obec fašistická. Fašistické uskupení podpořil dr. Cyril Svozil. Díky jeho podpoře uspěli fašisté v komunálních volbách v roce 1927. V následujícím roce však dr. Cyril Svozil nespojil své jméno s fašistickou organizací, ale vedl své politické uskupení.

Politické ambice měli i Židé, již zde měli značné zastoupení. Ve volbách vystupovali vždy na jednotné kandidátce. Významným židovským politikem byl advokát dr. Robert.

Ostatní politická uskupení ve městě větších úspěchů nedosáhly. Německé strany měly sice v roce 1924 své dva zástupce v městském zastupitelstvu, ale později se žádného dalšího úspěchu nedočkali. Silnější pozici neměli ani agráři. Dílčího úspěchu se dosáhli až koncem dvacátých let pod vedením Josefa Holoubka.³³

4.4 Prostějovská komunální politika

Pro komunální politiku měly větší význam volby do městského zastupitelstva než do volby do parlamentu. Konečné výsledky se sebe moc nelišily. Často záleželo na momentální náladě obyvatelstva nebo vlivu politických osobností.

V počátcích první republiky se ukázalo, že dosavadní starosta města dr. Ondřej Příkryl byl muž na svém místě. Díky svým organizačním schopnostem a kontaktům ušetřil obyvatele města velkému dopadu válečných útrap.³⁴

První volby do městského zastupitelstva proběhly v roce 1919. Absolutním vítězem se stala sociální demokracie, získala v městském zastupitelstvu 18 mandátů. Novým starostou byl zvolen její čelní představitel Stanislav Manhard, prvním náměstkem se stal Ambrož Soška a druhým náměstkem Jakub Nekula. První schůze městského zastupitelstva proběhla 8. července 1919. Na této schůzi byly zřízeny komise, odbory a dozorčí rady. Proběhlo schválení nového jednacího řádu.

³³BARTOŠ, Josef, KOLÁŘ, Václav, MALIVA, Josef, MAREK, Pavel, PETERKA, Miroslav, SKOUPÁ, Dana, TRAPL, Miloš, VÁLKA, Miroslav a Pavel ZATLOUKAL. *Prostějov: dějiny města*. Prostějov: Město Prostějov, 1999. s. 87.

³⁴Tamtéž, s. 88.

Na zasedání městského zastupitelstva z 30. prosince se dohodlo, že město Prostějov a židovská obec Prostějov se sloučí v jeden celek. Československá vláda tyto obce sloučila podle §23 novely obecního zákona s účinností od 1. ledna 1920.³⁵

Sloučením obou prostějovských obcí v jednu obec bylo městské zastupitelstvo, které vzešlo z červnových voleb roku 1919 rozpuštěno. Než bylo opět ustanoveno městské zastupitelstvo, tak správu města převzala správní komise. Nové obecní volby byly vypsány na neděli 2. května roku 1920. Protože náklady spojené s vypsáním obecních voleb musí uhradit obec, rozhodl se prostějovský starosta využít výhody zákona a svolal na 21. dubna mimořádnou schůzi, které se zúčastnili zástupci všech politických stran a členů volební komise. Výsledkem byla dohoda všech zúčastněných stran, že se nové obecní volby neuskuteční, obci bude ušetřeno 30 000 korun a že městské zastupitelstvo bude sestaveno podle výsledku posledních parlamentních voleb.³⁶

Parlamentní volby vyhráli sociální demokraté s 42,52 % hlasů, druzí skončili národní demokraté s 19,73 % hlasů, třetí byli národní socialisté s 13,71 % hlasů, na čtvrtém místě se umístila lidová strana s 8,98 % hlasů, pátá skončila strana živnostenská s 5,37 % hlasů. Po přepočítání na mandáty získali sociální demokraté 18 křesel, národní demokraté 9, československá strana socialistická 6, strana lidová 4, živnostenská strana 2 mandáty. Po jednom křesle dostala židovská strana národní, německá sociálně demokratická strana a strana německá demokratická svobodomyšlná.³⁷

Nové městské zastupitelstvo zahájilo svoji činnost 5. května 1920 na ustanovující schůzi za přítomnosti okresního hejtmána Františka Studnáře, který schůzi zahájil a prohlásil, že proti volbám nebylo v 8 denní lhůtě podáno žádných námitek a tím se staly právoplatnými. Poté složili všichni zastupitelé slib věrnosti Československé republice. Ondřej Přikryl se jako nejstarší člen městského zastupitelstva chopil dalšího řízení schůze.³⁸ Při volbě starosty bylo odevzdáno 42 hlasovacích lístků, z toho 11 hlasovacích lístků bylo prázdných a 31 hlasů obdržel Stanislav Manhard, který byl prohlášen za zvoleného. Prvním náměstkem byl se ziskem 25 hlasů zvolen Jakub Nekula. Druhým náměstkem se stal Ambrož Soška, který obdržel 37 hlasů. Do městské rady byli zvoleni: Karel Čepl (42

³⁵AUGUSTIN, Josef. *Sto let prostějovské radnice*. Prostějov: Statutární město Prostějov, 2014. s. 236 – 240.

³⁶Hlas lidu, roč. 35, č. 49 (24. 4. 1920), s. 2. *Budeme volit do obce?*.

³⁷AUGUSTIN, Josef. *Sto let prostějovské radnice*. Prostějov: Statutární město Prostějov, 2014. s. 236 – 240.

³⁸Hlasy z Hané, č. 54 (8. 5. 1920), s. 2. *Nové zastupitelstvo města Prostějova*.

hlasů), Karel Dostál (40), Leopold Justan (40), Antonín Kavan (41), Václav Kupka (36), Jan Mládek (41), Alois Navara (42), Leopold Novosad (42), Petr Solftronk (42) a Cyril Svozil (37).³⁹

Jelikož první náměstek Jakub Nekula 16. prosince 1922 náhle zemřel. Byla na 26. ledna svolána schůze městského zastupitelstva. Schůzi zahájil starosta Stanislav Manhard a v úvodním proslovu vzpomněl úmrtí prvního náměstka Jakuba Nekuly. Poté proběhla volba uvolněného místa prvního náměstka. Volbu provedla strana národně demokratická sama. Při volbě bylo odevzdáno 7 hlasů pro Cyrila Svozila, 1 hlas byl neplatný a 1 hlas byl prázdný. Do městské rady byl zvolen František Znojil, který též obdržel 7 platných hlasů, 1 neplatný hlas a 1 prázdný hlas.⁴⁰

V květu 1921 došlo k oslabení pozice sociálně demokratické strany. Odštěpilo se marxistické levicové křídlo a vznikla samostatná Komunistická strana Československa. Výsledek na sebe nenechal dlouho čekat.⁴¹ Volby do městského zastupitelstva v roce 1924 proběhly v neděli 24. dubna. Výsledek voleb byl takový, že komunisté získali 6 mandátů (14,57 % hlasů), sociální demokraté 8 mandátů (18,79 % hlasů), čeští socialisté 6 mandátů (15,94 % hlasů), strana lidová 7 mandátů (15,16 % hlasů), živnostníci 3 mandáty (6,97 % hlasů) a židovská strana 2 mandáty (3,37 % hlasů). Vítězem voleb se stali národní demokraté se ziskem 10 mandátů (25,17 % hlasů).⁴²

Politická situace byla složitá. O vůdčí postavení spolu soupeřili sociální a národní demokraté. Národní demokraté spolu s lidovci a živnostenskou stranou tvořili tzv. občanský blok. Sociální demokracie se spojila s komunisty a českými socialisty do bloku socialistického. V nových volbách získaly obě politická uskupení stejné množství mandátů, každý blok obdržel 20 křesel. Rozhodujícím faktorem se staly dva mandáty židovské strany. Mírnou převahu si udržela sociální demokracie.⁴³

³⁹Hlas lidu, roč. 35, č. 55 (8. 5. 1920), s. 3. *Místní zprávy.: Ustavující schůze místního zastupitelstva.*

⁴⁰Hlas lidu, roč. 38, č. 12 (30. 1. 1923), s. 3. *Prostějovsko: Schůze městského zastupitelstva.*

⁴¹BARTOŠ, Josef, KOLÁŘ, Václav, MALIVA, Josef, MAREK, Pavel, PETERKA, Miroslav, SKOUPÁ, Dana, TRAPL, Miloš, VÁLKA, Miroslav a Pavel ZATLOUKAL. *Prostějov: dějiny města.* Prostějov: Město Prostějov, 1999. s. 88.

⁴²Hlas lidu, roč. 39, č. 49 (1. 5. 1924), s. 2. *Výsledky prostějovských voleb.*

⁴³ AUGUSTIN, Josef. *Sto let prostějovské radnice.* Prostějov: Statutární město Prostějov, 2014. s. 239 – 240.

Ustavující schůze městského zastupitelstva proběhla 9. května 1924. Schůzi předcházela úporná agitace národních demokratů, kteří chtěli za každou cenu docílit toho, aby správu města získali do svých rukou. Právě za tímto účelem vytvořili národní demokraté výše zmíněný blok občanských stran, který čítal pouze 20 mandátů a nedosáhl tak nadpoloviční většiny v městském zastupitelstvu. Socialistické strany o svém postupu mlčely, takže prostějovská veřejnost do poslední chvíle nevěděla, zda socialistická blok bude postupovat jednotně. Ani Židé předem neprohlásili, ke které frakci se připojí. Očekávalo se vítězství uskupení občanského bloku. Výsledek ustavující schůze přinesl národním demokratům kruté zklamání a vystřízlivění. V očekávání celkového vítězství neuplatnili nárok na volbu ani prvního ani druhého náměstka. Svoji porážku korunovali národní demokraté odchodem ze zasedací síně.

Ustavující schůzi městského zastupitelstva zahájil okresní hejtmán František Studnař. Současně oznámil, že nově zvolení členové městského zastupitelstva Ambrož Soška za stranu českých socialistů a Bedřich Šiška za stranu lidovou rezignovali ze zdravotních důvodů na své funkce. Na jejich místa nastoupili Josef Hejcman a Josef Sedláček. Poté složilo všech 42 nově zvolených členů zastupitelstva do rukou předsedajícího slib věrnosti republice. Po tomto slavnostním aktu převzal řízení schůze Karel Beneš, který byl nejstarším zastupitelem. Jelikož žádná strana neuplatnila nárok na prvního náměstka, proběhla volba starosty a náměstků z pléna schůze. Odevzdáno bylo všech 42 platných hlasů, z toho na 20 hlasech bylo napsáno jméno senátora Ondřeje Příkryla a na 22 jméno Stanislava Manharda. Protože nadpoloviční většina hlasů činila 22 hlasů, byl starostou zvolen Stanislav Manhard. Následovala volba prvního náměstka. Ze 42 odevzdaných hlasů byl prvním náměstkem zvolen Petr Solfronk, který získal nadpoloviční většinu 22 hlasů. Druhým náměstkem se stal Jan Kamenář, který byl rovněž zvolen většinou 22 hlasů.⁴⁴

Chaotické poměry, které nastaly po posledních volbách do městského zastupitelstva, vyvrcholily ve jmenování správní komise. Veškeré pokusy politických stran o dohodu byly bezvýsledné. Zástupci živnostenské strany požádali Stanislava Manharda o svolání porady všech politických stran, které byly na radnici zastoupeny. Jednalo se o poslední možnost, kdy by se mohly strany dohodnout, aby nově zvolené zastupitelstvo mohlo pracovat normálním způsobem a vyhnulo se tak všem škodám, které se za dosavadního stavu mohly

⁴⁴Hlas lidu, roč. 39, č. 53 (13. 5. 1924), s. 1. *Sociální demokrat starostou.*

napáchat. Občanský blok měl ovšem takové požadavky, které byly pro socialistický blok nepřijatelné. K žádné vzájemné dohodě nedošlo. Následkem vzájemných neshod bylo jmenování správní komise, v níž zasedlo 7 zástupců za socialistický blok a 7 zástupců za blok občanský. Předsedou správní komise se stal starosta Stanislav Manhard. Správní komise měla za úkol provést nové volby do městského zastupitelstva. Okresní politická správa vyhlásila nové volby do obecního zastupitelstva na 26. října 1924.⁴⁵

Volby vyhráli sociální demokraté se ziskem 11 mandátů (25,67 % hlasů), na druhém místě skončili národní demokraté se ziskem 10 mandátů (23,40 % hlasů), třetí skončili čeští socialisté se ziskem 7 mandátů (15,08 % hlasů), lidovci získali 6 mandátů (14,90 % hlasů), živnostníci obdrželi 2 mandáty (4,81 % hlasů), komunisté získali 3 mandáty (6,48 % hlasů) a komunistická opozice získala 1 mandát (2,88 % hlasů).⁴⁶

Nové městské zastupitelstvo poprvé zasedlo 7. listopadu 1924. Schůzi zahájil úvodním slovem okresní hejtman František Studnař. Po krátkém proslovu sdělil, že člen zastupitelstva Antonín Mazouch za volební skupinu komunistické opozice se vzdává členství a na jeho místo nastupuje první náhradník této strany Jan Kamenář. Člen zastupitelstva za stranu lidovou Jan Michalský nastoupil na delší studijní dovolenou, po dobu jeho nepřítomnosti ho zastoupí Alois Rozehnal.

Po složení zastupitelského slibu se řízení schůze chopil nejstarší člen městského zastupitelstva Karel Beneš. Přítomno bylo všech 42 zastupitelů. Proběhlo sestavení volební komise. Po volbě komise prohlásil Rudolf Vachoušek, že národní demokraté, lidovci a živnostníci se sdružili k volbě prvního náměstka a následkem toho se tyto nezúčastní volby starosty. Volba starosty proběhla písemně. Odevzdáno bylo 24 hlasů, které byly vesměs vyplněny jménem Stanislav Manhard. Starostou se stal opět Stanislav Manhard, který byl v posledních 5 letech zvolen již po 4 do čela radnice. Při volbě prvního náměstka, která byla provedena aklamací, byl zvolen všemi 18 odevzdanými hlasy Cyril Svozil. Druhým náměstkem se stal Alois Pokorný, který obdržel všech 24 odevzdaných hlasů.

V dalším průběhu schůze proběhla volba městských radních. Cyril Svozil prohlásil, že strana národně demokratická a živnostníci se sdružují k volbě městských radních. Při volbě městské rady byli zvoleni za sociální demokraty: Leo Novosad, František Sobota a

⁴⁵Hlas lidu, roč. 39, č. 104 (13. 9. 1924), s. 1. *Správní komise v Prostějově.*

⁴⁶Hlas lidu, roč. 39, č. 123 (28. 10. 1924), s. 1. *Výsledky prostějovských voleb.*

Vilém Otáhal, za národní demokraty: Václav Kupka, Rudolf Valoušek, za národní socialisty: Petr Solfronk, za lidovce: František Hradil, František Novotný, za komunisty: Karel Štreit, za živnostníky: Václav Beck, za sionisty: Robert Sonnenmark.

Při jednání o zřízení komisí bylo po delší debatě rozhodnuto, aby bylo zřízeno 14 komisí po 14 členech.⁴⁷

Parlamentní volby v roce 1925 vyhráli se ziskem 23,49 % hlasů sociální demokraté, národní demokraté obdrželi 16,26 % hlasů, národní socialisté 14,52 %, lidová strana 14,37 %, komunisté 10,01 %, živnostenská strana 7 %, židovské strany 3,56 %, agrárníci 1,02 %, německé strany 1,10 % a národní strana práce 5,69 %.⁴⁸

Poslední komunální volby dvacátých let proběhly 2. prosince 1928. Pozici nejsilnější strany si udrželi sociální demokraté se ziskem 11 mandátů s 29,3 % hlasů, národní demokraté získali 7 křesel s 17,4 %, národní socialisté 6 mandátů s 13,6 % hlasů, komunisté 4 mandáty s 8,3 % hlasů, lidová strana získala 4 mandáty s 8,9 % hlasů, 3 mandáty získala skupina Cyrila. Svozila, po 2 mandátech získala Národní strana práce a 1 mandát agrárníci.⁴⁹

Ustavující schůze městského zastupitelstva proběhla 15. ledna 1929. Schůzi zahájil okresní hejtman A. Menčík sympatickým projevem, ve kterém přál novému městskému zastupitelstvu mnoho zdarů pro práci v nadcházejícím volebním období.

Po složení slibu věrnosti republice a poslušnosti k zákonům převzal řízení schůze nejstarší člen František Hradil. Předseda schůze prohlásil, že stížnost manželů Spáčilových proti výsledkům voleb do obecního zastupitelstva byla zemskou politickou správou zamítnuta. Alois Bábek oznámil, že si ponechá funkci okresního zastupitele a vzdá se místa v městském zastupitelstvu. Na uvolněné místo nastoupil z pozice náhradníka Josef Ševčík. Členství v městském zastupitelstvu se také vzdali: Ondřej Příkryl, Karel Beneš a František Nedoma. Na jejich místa nastoupili Jan Sedláček, Karel Tomiga a Rudolf Valoušek.

Po přečtení § 60 – 62 zákona o volebním řádu do obcí bylo přikročeno k volbě starosty a náměstků. Nárok na volbu druhého náměstka neuplatnilo žádné politické

⁴⁷Hlas lidu, roč. 39, č. 128 (11. 11. 1924), s. 1. *Sociální demokrat starostou Prostějova.*

⁴⁸BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ a Miloš TRAPL. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960.* Ostrava: Profil, 1976. s. 43 – 44.

⁴⁹AUGUSTIN, Josef. *Sto let prostějovské radnice.* Prostějov: Statutární město Prostějov, 2014. s. 239 – 240

uskupení. Nárok na volbu prvního náměstka uplatnilo uskupení lidovců, národních demokratů, agrárníků a živnostníků. Proto se tyto strany nezúčastnily volby starosty a druhého náměstka. Volby starosty a druhého náměstka se zúčastnili sociální demokraté, národní socialisté, komunisté, strana práce, spojené strany židovské a uskupení Cyrila Svozila. Při volbě starosty bylo odevzdáno 28 platných hlasovacích lístků, z toho 19 hlasů obdržel Vilém Otáhal, 6 hlasů získal Antonín Mazouch a 3 byly prázdné. Při volbě prvního náměstka bylo členy skupiny, která uplatnila nárok, odevzdáno 14 platných hlasů ve prospěch Jana Sedláčka. Při volbě druhého náměstka byl 19 hlasy z 28 možných zvolen Alois Pokorný.

Do městské rady byli zvoleni Leo Novosad, František Sobota, František Skýpala za sociální demokraty. Za skupinu složenou z národních demokratů, strany lidové, agrárníků a živnostníků byli zvoleni Karel Kupka, František Hradil, Jan Michalský, Miloš Kaštil. Zástupcem národních socialistů se stal Petr Solfronk. Za komunisty a spojené strany židovské byli zvoleni Antonín Mazouch a Robert Sonnenmark. Posledním radním se stal Cyril Svozil z politického uskupení Cyrila Svozila.⁵⁰

Parlamentní volby v roce 1929 vyhráli se ziskem 29,26 % hlasů sociální demokraté, národní demokraté obdrželi 16,54 % hlasů, národní socialisté 16,6 %, lidová strana 10,28 %, komunisté 8,26 %, živnostenská strana 5,43 %, židovské strany 3,30 %, agrárníci 3,22 %, německé strany 0,93 % a fašisté 3,43 %.⁵¹

Ve dvacátých letech probíhala v Prostějově rozsáhlá výstavba. Zasloužili se o ni oba starostové. Byly vybudovány jezdecké kasárny, bytové jednotky a činžovní domy, aby se zamezilo bytové krizi.

Městské zastupitelstvo se zasloužilo o důstojné přijetí T. G. Masaryka, který Prostějov navštívil dvakrát, nejprve v roce 1921 a podruhé v roce 1929.⁵²

⁵⁰Hlas lidu, roč. 44, č. 7 (17. 1. 1929), s. 1. *Sociální demokrat starostou*.

⁵¹BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ a Miloš TRAPL. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960*. Ostrava: Profil, 1976. s. 43 – 44.

⁵²BARTOŠ, Josef, KOLÁŘ, Václav, MALIVA, Josef, MAREK, Pavel, PETERKA, Miroslav, SKOUPÁ, Dana, TRAPL, Miloš, VÁLKA, Miroslav a Pavel ZATLOUKAL. *Prostějov: dějiny města*. Prostějov: Město Prostějov, 1999. s. 88.

Zajímavý zvrat na prostějovské politické scéně nastal v prvních prostějovských volbách ve třicátých letech. Volby do městského zastupitelstva proběhly 20. listopadu 1932. Ve volbách poprvé zvítězila národní demokracie se ziskem 13 mandátů a 28,7 % hlasů, sociální demokraté získali 10 mandátů a 22,2 %, národní socialisté obdrželi 4 mandáty a 10,7 %, komunisté 4 mandáty a 8,1 %, lidová strana 3 mandáty a 8 %, uskupení dr. Cyrila Svozila obdrželo 2 mandáty a 3,9 %, živnostenská strana 2 mandáty a 4,0 %, židovské strany 2 mandáty a 4,2 %, agráři získali 1 mandát a 1,5 %, uskupení státních a veřejných zaměstnanců získalo 1 mandát a 2,3 %.⁵³

Vzestup národní demokracie těžil z hospodářské krize, která postihla i Prostějov. Skončilo mnoho podniků, některé závody byly nuceny omezit výrobu. Některé prostějovské podniky započaly modernizaci svých závodů, například továrna Arnošta Rolného či Jana Nehery. Jan Nehera spolu s továrníkem Josefem Kovářikem patřil k čelním představitelům a velkým osobnostem národně demokratické strany. Druhou příčinou bylo využití okolnosti, že nadvláda sociální demokracie trvala v Prostějově dlouho. Politické špičky sociální demokracie nestačily reagovat na problémy hospodářské krize. Sociální demokracie nemohla najít dostatečnou náhradu za bývalého starostu Stanislava Manharda a Viléma Otáhala, který odmítal veřejná vystoupení.⁵⁴

Volba starosty proběhla 17. ledna 1933. Ustavující schůzi městského zastupitelstva zahájil okresní hejtman A. Menčík. Pro volbu starosty a náměstků se utvořily 2 politické bloky. V prvním bloku se sdružili sociální demokraté s národními socialisty celkem se 14 mandáty. Ve druhém bloku se spojili národní demokraté, komunisté, sionisté, lidovci, živnostníci, skupina Cyrila Svozila a J. Král. Jménem obou socialistických stran prohlásil Alois Bábek, že strana sociálně demokratická a národně sociální uplatňují nárok na volbu 1. náměstka. Navrženým kandidátem na funkci prvního náměstka byl Leo Novosad, který byl jednomyslně zvolen 14 hlasy prvního bloku.

Druhý politický blok prohlásil, že volbu starosty a druhého náměstka provede pomocí lístků. Komunistická strana vystupovala proti národní demokracii, protože ji považovala za konkurenci v boji o získání přízně dělnictva. Komunisté při hlasování podpořili svého funkcionáře Inocence Růžičku 6 hlasy, ale oslabili celý levicový blok. Proto občanské

⁵³Hlas lidu, roč. 47, č. 131 (22. 11. 1932), s. 1. *Výsledky prostějovských obecních voleb.*

⁵⁴TRAPL, Miloš. *Tři pády prostějovských starostů.* In: ČERMÁK, Miloslav. *Střední Morava: kulturně historická revue.* 4/1997. Olomouc: Memoria, 1997. s. 64 – 65.

strany zvolily starostou Jana Sedláčka 20 hlasy, 2 hlasy zůstaly prázdné. Stejný blok zvolil druhým náměstkem lidovce Evžena Lázničku 19 hlasy, 9 hlasovacích lístků bylo prázdných. V městské radě zasedli za sociální demokraty František Skýpala a František Sobota, za národní socialisty Alois Bábek a Josef Ševčík, za národní demokraty Václav Kupka, Rudolf Valoušek, Karel Tomiga a František Pikard, za komunisty Inocenc Růžička, za sionisty Robert Sonnenmark a za živnostníky Alois Navrátil. Skupina Cyrila svozila a skupina státních a veřejných zaměstnanců nemají v městské radě žádné zastoupení. Dalším rozhodnutím městského zastupitelstva bylo zřízení 17 obecních komisí.⁵⁵

První rok Jana Sedláčka ve funkci starosty byl spojen s poměrně klidným obdobím dobíhající hospodářské krize. Ve městě byly prováděny nouzové práce, které především zahrnovaly budování kanalizace v některých částech města a dláždění chodníků.

V následujícím roce nastalo období odhalování afér a řady zpronevěr v městských podnicích. První případ zpronevěry byl odhalen v červenci roku 1934 v městské plynárně a vodárně. Účetní měl zpronevěřit 20 000 Kč. Další kontroly na sebe nenechaly dlouho čekat. Byla zřízena revizní komise v čele s účetním Řehořem Smečkou. Ta provedla kontroly v dalších městských podnicích, větší nesrovnalosti byly nalezeny v účetních knihách městské elektrárny. Odhalením finančních machinací došlo k rozporům mezi starostou Janem Sedláčkem a většinou městského zastupitelstva.⁵⁶

Kritická situace nastala při volbách do Národního shromáždění v roce 1935. Důležitou událostí bylo sloučení národní demokracie s fašistickou Národní ligou Jiřího Stříbrného a Národní frontou Františka Mareše. Nový politický subjekt nesl jméno Národní sjednocení. Národní sjednocení vedlo v Prostějově mohutnou předvolební kampaň, do které se zapojil i dosavadní starosta města Jan Sedláček. Ten zaujal první místo na kandidátní listině Národního sjednocení v olomouckém volebním kraji do poslanecké sněmovny. Účastnil se mnoha předvolebních setkání, při kterých docházelo ke slovnímu napadání. Na schůzi v Bedihošti na počátku dubna 1935 byl konflikt tak vyhrocený, že došlo i k fyzickému napadání. To neuniklo prostějovskému zastupitelstvu a došlo ke zhoršení poměrů na radnici.

⁵⁵Hlas lidu, roč. 48, č. 7 (19. 1. 1933), s. 1. *V úterý byl zvolen nový starosta města Prostějova.*

⁵⁶TRAPL, Miloš. *Tři pády prostějovských starostů.* In: ČERMÁK, Miloslav. *Střední Morava: kulturně historická revue.* 4/1997. Olomouc: Memoria, 1997. s. 66.

Negativní kampaň proti starostovi zahájil prostějovský Hlas lidu, ten vydal koncem března 1935 článek „Fašistický agitátor v čele města Prostějova“. Starosta Jan Sedláček byl v článku zobrazen jako fašistický propagátor, jehož veřejná vystoupení nejsou na reprezentativní úrovni a škodí dobrému jménu prostějovského vedení města. Hlasitá kritika na jeho osobu pokračovala i v dalších měsících, kdy byly v Hlasu lidu otištěny další články o jeho veřejném vystupování. Starostovy projevy na venkově se nelíbily agrární straně, která považovala venkov za svoji oblast vlivu.

Tlak se proti Janu Sedláčkovi stupňoval i na městském zastupitelstvu. Na schůzi zastupitelstva 18. dubna 1935 vystoupil proti starostovi zástupce socialistických stran Alois Bábek. Starostovi vytýkal, že jeho projevy na veřejnosti škodí dobrému jménu města, upadá vážnost úřadu starosty a zvyšuje se napětí mezi městem a venkovem. Vystoupení Aloise Bábka bylo odměněno potleskem, zástupci socialistických stran opustili zasedání a schůze byla ukončena.⁵⁷

Předvolební boje tisku Národního sjednocení a sociální demokracie vyvrcholily v květnu 1935. Hlas lidu vyslovil otázku, jak si starosta představuje povolební politickou spolupráci, když ostatní politické subjekty očerňuje na každém kroku. Byly kritizovány městem placené nouzové práce, že jsou zadávány jen sympatizantům Národního sjednocení. Poslední tečkou těchto bojů byla demonstrace proti němu. Ta proběhla 16. května, když v živnostenském domě probíhala stranická schůze. Účastnilo se jí 2 000 protestujících.

Výsledky parlamentních voleb ukázaly pravou tvář prostějovské politické scény. Národní sjednocení potvrdilo dominantní postavení z komunálních voleb svým vítězstvím, byť bylo těsnější. Ovšem v celostátním měřítku Národní sjednocení propadlo a strana skončila na pátém místě se ziskem 5,6 % hlasů. V olomouckém volebním okrese strana skončila ještě hůře, strana se umístila až na 10. místě a nezískala žádný poslanecký mandát. Starosta Jan Sedláček se poslancem stal. Strana mu poskytla mandát z tzv. druhého skrutinia.⁵⁸

⁵⁷BARTOŠ, Josef, KOLÁŘ, Václav, MALIVA, Josef, MAREK, Pavel, PETERKA, Miroslav, SKOUPÁ, Dana, TRAPL, Miloš, VÁLKA, Miroslav a Pavel ZATLOUKAL. *Prostějov: dějiny města*. Prostějov: Město Prostějov, 1999. s. 91.

⁵⁸TRAPL, Miloš. *Tři pády prostějovských starostů*. In: ČERMÁK, Miloslav. *Střední Morava: kulturně historická revue*. 4/1997. Olomouc: Memoria, 1997. s. 67 – 68.

Parlamentní volby v roce 1935 dopadly v Prostějově následovně. Národní sjednocení získalo 28 % hlasů, sociální demokraté 26,7 %, národní socialisté 5,2 %, živnostníci 9,8 %, komunisté 7,6 %, lidovci 6,0 %, agráři 3,1 %, židé 0,5 % a fašisté 0,6 %.⁵⁹

Zvolení Jana Sedláčka do poslanecké sněmovny zvýšilo napětí na prostějovské radnici. Starosta vydal po volbách návrh, který pozastavil vykonávání nouzových prací a žádal propuštění většiny dělníků. Tímto rozhodnutím zvýšil napětí v městském zastupitelstvu. Proti starostovi začali také vystupovat členové živnostenské strany.

Na zasedání městského zastupitelstva 25. června 1935 došlo k ostré výměně názorů. Sociální demokrat Jaroslav Tesař využil nepřítomnosti starosty Jana Sedláčka. Ve svém projevu prohlásil, že Národní sjednocení je protidemokratickou a fašistickou stranou. Tvrdil, že vedení radnice nedbá o prospěch obce, staví na dobrodružné politice a touží po diktatuře. Sociální demokracie požadovala starostovo odstoupení z funkce. Jan Sedláček našel zastání od Františka Bendy, člena Národního sjednocení. František Benda tvrdil, že se proti starostovi a Národnímu sjednocení vymezuje pouze sociální demokracie. Reakcí zastupitelstva bylo hlasování o nedůvěře starostovi, to bylo odhlasováno poměrem 25:12 pro nedůvěru. Pro hlasovali členové všech politických stran. Pouze zástupci Národního sjednocení a strany lidové hlasovali proti.

Jan Sedláček se neúspěšně pokusil svolat další schůzi městského zastupitelstva 2. července 1935, pro nedostatek přítomných členů byla schůze ukončena. V průběhu srpna došlo mezi starostou a většinou městské rady k další roztržce ohledně odvolání ředitele městských podniků Ovečky. Mnozí z členů městské rady také požadovali rezignaci starosty Jana Sedláčka. Starosta na požadavky nepřistoupil a 3. září v prohlášení uvedl, že neodstoupí a nejlepším řešením bude dosazení vládního komisaře do čela města.

Představitelé opozice oficiálně informovali přednostu Okresního úřadu o nastalé situaci. Vyjádřili se, že vyzvali starostu k rezignaci a pokud neodstoupí, odmítají se nadále podílet na vedení města. Žádost opozice byla přednostou Okresního úřadu zamítnuta pro nedostatek věcných důvodů. Další schůze městského zastupitelstva proběhla 28. září 1935. Na zasedání došlo k rozporům mezi starostou Janem Sedláčkem a náměstkem Leem

⁵⁹BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ a Miloš TRAPL. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960*. Ostrava: Profil, 1976. s. 43 – 44.

Novosadem. Starosta na schůzi pozval náhradníky zastupitelů, Leo Novosad to prohlásil za nedůstojný politický tah. Dalším problémem nastal při volbě nového člena městského zastupitelstva za Národní sjednocení. Po volbě se vystoupil zastupitel Holoubek a jménem opozičních stran vyzval starostu opět k rezignaci a odmítl další spolupráci. Poté opozice opustila radnici.⁶⁰

Vzájemné konflikty mezi Janem Sedláčkem a jeho stoupenci s opozičními zastupiteli pokračovaly další 2 měsíce. Starosta byl obviněn, že je zodpovědný za zpronevěry v městských podnicích a jestli snížil či zvýšil dluhy města. Zastupitelstvo se na protest nesešlo ani 28. října, kdy se měl projednávat rozpočet města na rok 1936. Opozice prohlásila, že se starostou o rozpočtu jednat nebudou. Ztroskotalo i jednání na Okresním úřadě, kde opozice potvrdila své stanovisko, že pod vedením starosty Jana Sedláčka pracovat nebudou. Marným pokusem o vyřešení krize se ukázal nápad, kdy zástupci opozičních stran požádali vedení Národního sjednocení v Prostějově o nahrazení Jana Sedláčka jiným kandidátem.⁶¹

Starosta Jan Sedláček svolal na 19. listopadu poslední schůzi městského zastupitelstva. Program schůze obsahoval jediný bod, a to rozpuštění městského zastupitelstva. Členové opozice však nedorazili, přesto Jan Sedláček schůzi zahájil. Poté byly přečteny dva dopisy o rozpuštění městského zastupitelstva. Nejprve byl přečten dopis zemského úřadu. V tom stálo, že zemský prezident s okamžitou platností rozpouští městské zastupitelstvo, které následkem vnitřních poměrů není schopno nadále spolupracovat při správě obce. Rozhodnutí vstupuje v platnost ihned a odvolání nemá odkladacího účinku. Okresní úřad se ve druhém dopise odvolával na dopis zemského úřadu. Doplnil, že po dohodě s okresním výborem jmenují vládním komisařem účetního ředitele zemského úřadu Františka Heitera a pověřil ho správou města. František Heiter se svého úřadu ujal s okamžitou platností dne 19. listopadu.⁶²

⁶⁰TRAPL, Miloš. *Tři pády prostějovských starostů*. In: ČERMÁK, Miloslav. *Střední Morava: kulturně historická revue*. 4/1997. Olomouc: Memoria, 1997. s. 67 – 68.

⁶¹BARTOŠ, Josef, KOLÁŘ, Václav, MALIVA, Josef, MAREK, Pavel, PETERKA, Miroslav, SKOUPÁ, Dana, TRAPL, Miloš, VÁLKA, Miroslav a Pavel ZATLOUKAL. *Prostějov: dějiny města*. Prostějov: Město Prostějov, 1999. s. 92 – 93.

⁶²Hlas lidu, roč. 50, č. 133 (21. 11. 1935), s. 3. *Vládní komisař v Prostějově*.

Dne 12. března 1936 dorazili zástupci městských politických uskupení na Okresní úřad a žádali o vypsání voleb do městského zastupitelstva. Po souhlasu Zemského úřadu v Brně byly vypsány nové volby na 7. červen 1936. Volby dopadly obdobně jako v roce 1932. Zvítězilo Národní sjednocení se ziskem 34,5 % hlasů a získalo 15 mandátů v městském zastupitelstvu, na druhém místě se umístili sociální demokraté se ziskem 23,6 % a 10 mandáty, třetí byli národní socialisté se ziskem 11,4 % a 5 mandáty, na čtvrtém místě skončili komunisté se ziskem 8,5 % a 3 mandáty, lidová strana získala 7,7 % a 3 mandáty, živnostníci získali 7,6 % a 3 mandáty, židovské strany získaly 4,3 % a 2 mandáty, republikáni (agrárníci) získali 1,9 % a 1 mandát, fašisté se ziskem 0,7% naprosto propadli.⁶³

Ke zlepšení poměrů mezi politickými subjekty však nedošlo, protože člen Národního sjednocení Josef Sacher podal stížnost. Stížnost byla zaměřena proti zvolení těch členů městského zastupitelstva, kteří byli zodpovědní za rozpuštění městského zastupitelstva v roce 1935 a nefunkčnost městských orgánů. Stížnost byla podpořena 193 podpisy občanů Prostějova. Stížnost byla projednávána po dlouhou dobu, bylo potřeba ověřit pravost všech 193 podpisů. Výsledek byl oznámen až 12. května 1937, kdy byla stížnost zamítnuta.⁶⁴

Vládní komisař svolal na 21. května městské zastupitelstvo na úvodní schůzi k volbě starosty. Starostou se stal sociální demokrat Oldřich John, k jehož volbě se s 27 hlasy sdružily všechny strany kromě Národního sjednocení. Prvním náměstkem byl 15 hlasy Národního sjednocení zvolen bývalý starosta Jan Sedláček, druhým náměstkem se stal se ziskem 24 hlasů farář P. Ignác Dragoun. Do městské rady byli zvoleni za sociální demokraty Jaroslav Tesař, za národní socialisty Josef Ševčík a Petr Solfronk, za lidovce Jan Tříška, za živnostníky Alois Navrátil, za komunisty Josef Winkler, za spojené strany židovské Robert Sonnenmark, za Národní sjednocení Václav Kupka, František Pikard a František Benda.⁶⁵

⁶³BARTOŠ, Josef, KOLÁŘ, Václav, MALIVA, Josef, MAREK, Pavel, PETERKA, Miroslav, SKOUPÁ, Dana, TRAPL, Miloš, VÁLKA, Miroslav a Pavel ZATLOUKAL. Prostějov: dějiny města. Prostějov: Město Prostějov, 1999. s. 92 – 93.

⁶⁴TRAPL, Miloš. *Tři pády prostějovských starostů*. In: ČERMÁK, Miloslav. *Střední Morava: kulturně historická revue*. 4/1997. Olomouc: Memoria, 1997. s. 70 – 71.

⁶⁵Hlas lidu, roč. 52, č. 42 (26. 5. 1937), s. 1. *Starostou Prostějova zvolen soudr. Oldřich John*.

Dne 3. září byla z rukou vládního komisaře Františka Heitera předána správní moc do rukou městského zastupitelstva v čele s Oldřichem Johnem. Oldřich John se stal nejmladším starostou v Československu.

Starosta Oldřich John ve svém úřadu dlouho nevydržel. Po prvním roce v úřadu nastaly krušné časy nejen pro Prostějov, ale i pro celou Československou republiku. V rámci Mnichovské dohody odebrány pohraniční oblasti a připojeny k Německu.

V městské politice nastaly velké změny. Občanské strany a národní socialisté utvořili Stranu národní jednoty. Sociální demokraté vytvořili Národní stranu práce. Komunistická strana byla v prosinci 1938 s okamžitou platností rozpuštěna a její zástupci byli zbaveni všech veřejných funkcí. Zástupce Strany národní jednoty Jan Sedláček podal za této situace žádost o zřízení správní komise. V žádosti uvedl, že se Strana národní jednoty nedohodla na spolupráci se zástupci Národní strany práce. Dříve, než byla žádost o zřízení správní komise přijata, oznámil starosta Oldřich John dne 31. prosince 1938 svou rezignaci Okresnímu úřadu. Rezignace byla městským zastupitelstvem přijata s okamžitou platností. Jan Sedláček byl Okresním úřadem pověřen, aby dohlédl na volbu nového starosty. Volba nového starosty proběhla 3. února 1939. Starostou byl zvolen Jan Sedláček, prvním náměstkem Oldřich John a druhým náměstkem Josef Münster.⁶⁶

⁶⁶ TRAPL, Miloš. *Tři pády prostějovských starostů*. In: ČERMÁK, Miloslav. *Střední Morava: kulturně historická revue*. 4/1997. Olomouc: Memoria, 1997. s. 71.

Závěr

V bakalářské práci jsem se věnoval tématu politických stran v Prostějově v období 1918 – 1938. V prvních kapitolách jsem se zaměřil na popsání událostí, které přímo souvisely se vznikem samostatného Československa. Tímto mezníkem nebylo vyhráno, důležité politické bitvy měla mladá republika ještě před sebou.

Město Prostějov prodělalo v meziválečném období značné změny. Proměnilo se národnostní i náboženské složení obyvatelstva. Vliv na tom měla silná protikatolická vlna, která se prohnala Československem. Zanechala své stopy i v Prostějově.

Vývoj tamější komunální politiky se především odvíjel od politického boje dvou nejsilnějších stran – sociální demokracie a národní demokracie (Národního sjednocení). Tyto strany spolu soupeřily dvě desetiletí o to, která z nich bude mít větší vliv a bude vládnout na prostějovské radnici. Ve dvacátých letech si vůdčí postavení udržela sociální demokracie. Zlom nastal v prvních volbách třicátých let, kdy zvítězila národní demokracie, tedy Národní sjednocení. Jeho popularita způsobila, že vaz této straně nesrazily ani pochybné machinace v účetnictví městských podniků za jejich vlády. Tato strana se v čele radnice udržela do vzniku Protektorátu Čechy a Morava.

Zajímavé je, že používání nepoctivých praktik, vzájemné handrkování mezi politiky se tolik neliší od chování politických špiček dnešní doby. Politika se od doby první republiky moc nezměnila. Rozhodnutí vládnoucích špiček vždy odnese obyčejný občan, kterého politické strany potřebují „pouze“ ke zvolení k moci. Proto nemůžeme období, jemuž se věnovala tato práce, považovat za kulturní vzor správnosti pro budoucí generace.

Zajímavým tématem, pro další zkoumání prvorepublikové historie města Prostějova je bezesporu osoba starosty Jana Sedláčka, který byl jednou z ústředních postav politické krize na prostějovské radnici. Další zajímavou postavou pro výzkum prostějovské historie je poslední meziválečný starosta Oldřich John, jehož politická kariéra se naplno rozjela až po roce 1945.

Seznam pramenů a literatury

Dobový tisk

Hlas lidu (1920 – 1937)

Hlasy z Hané (1920)

Literatura

AUGUSTIN, Josef. *Sto let prostějovské radnice*. 1.vyd. Prostějov: Statutární město Prostějov, 2014. ISBN 978-80-260-6487-0.

BARTOŠ, Josef a Miloš TRAPL. *Československo 1918-1938*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0267-X.

BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ a Miloš TRAPL. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960*. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1976.

BARTOŠ, Josef, KOLÁŘ, Václav, MALIVA, Josef, MAREK, Pavel, PETERKA, Miroslav, SKOUPÁ, Dana, TRAPL, Miloš, VÁLKA, Miroslav a Pavel Zatloukal. *Prostějov: dějiny města*. 1.vyd. Prostějov: Město Prostějov, 1999. ISBN 80-238-4511-X.

BAUER, Jan. *Nesamozřejmé Československo 1918-1992*. 1. vyd. Praha: Brána, 2018. ISBN 978-80-7584-066-0.

CABADA, Ladislav a David ŠANC. *Český stranický systém ve 20. století*. 1.vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-8689-850-4.

ČERMÁK, Miloslav. *Střední Morava: kulturně historická revue*. 4/1997. 1.vyd. Olomouc: Memoria, 1997. ISBN 80-85807-07-6.

FIALA, Petr, FORAL, Jiří, KONEČNÝ, Karel, MAREK, Pavel, PEHR, Michal a Miloš TRAPL. *Český politický katolicismus v letech 1848 – 2005*. 1.vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. ISBN 978-80-7325-155-0.

KÁRNÍK, Jiří. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 1.vyd. Praha: Libri, 2000. ISBN 80-7277-030-6.

KOKOJANOVÁ, Michaela. *Prostějov a jeho místo v dějinách Moravy*. 1. vyd. Prostějov: Muzeum Prostějovska, 1994. ISBN 80-900-1065-2.

KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. 1.vyd. Praha: Professional Publishing, 2006. ISBN 80-8694-601-0.

MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK et al. *Politické strany 1. díl 1861 – 1938: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861 – 2004*. 1.vyd. Praha: Doplněk, 2005. ISBN 80-7239-178-X.

OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. 2. vyd. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 2012. ISBN 978-80-86107-47-9.

ZIMMERMANN, Volker. *Sudetští Němci v nacistickém státě. Politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938 – 1945)*. 1.vyd. Praha: Argo, Prostor, 2001. ISBN 80-7260-055-9.

Seznam zkratk

ČSDSD – Československá sociálně demokratická strana dělnická

ČSNS – Československá strana národně socialistická

ČSL – Československá strana lidová

ČSND – Československá strana národně demokratická

KSČ – Komunistická strana Československa

HSĽS – Hlinkova slovenská ľudová strana

DNSAP – Německá nacionálněsocialistická strana dělnická

DNP – Německá nacionální strana

DSAP – Německá sociálnědemokratická strana dělnická

CSV – Křesťanskosociální strana lidová

BdL – Svaz německých zemědělců